

3. Крюкова Д.Ф. Професійна підготовка спеціаліста і самореалізація його особистості в інженерно-технічній діяльності / Д.Ф.Крюкова // Психологія праці та професійної підготовки особистості. – Хмельницький: ТУП, 2001. – С. 223.
4. Мотиваційне та емоційне стимулювання студентів-нефілологів у процесі навчання / Р.Бужикова, Р.Бужиков // Вища освіта України. – 2004. – №4. – С. 73-76.
5. Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти / За ред. Л.Товажнянського, О.Романовського // Зб. Наук. Праць – Вип.4. – Харків:НТУ «ХП», 2002. – С. 138-139.
6. Рибалка В.В. Психологія розвитку творчої особистості / В.В.Рибалка // Навч. посібник. – К., ІЗМН, 1996. – 236 с.

В статье рассматриваются и анализируются формы и методы личностно-ориентированного обучения способствующие формированию профессиональной направленности студентов инженерных специальностей.

The article deals with the forms and methods of individual-oriented training which favour the forming of professional orientation of engineering students.

УДК 681.816.2(075.8)

Мозгальова Н. Г.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ УСПІШНОСТІ ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

У статті розкриваються теоретичні основи інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музики, визначаються концептуальні ідеї та принципи навчання, обґрунтовуються суперечності, що заважають розв'язанню означеної проблеми.

Постановка пролеми. Глибинні і динамічні перетворення в суспільному житті України потребують відповідних змін у підготовці педагогічних кадрів для усіх галузей освіти і науки. Про необхідність підвищення професійного та загальнокультурного рівня випускників наголошується в Законах України «Про вищу освіту», «Про освіту», Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті. Стратегічними напрямками реорганізації вищої освіти є: формування національних та загальнолюдських цінностей; підвищення якості підготовки фахівця; оновлення змісту освіти та форм організації навчально-виховного процесу; інтеграція вітчизняної освіти в європейський та світовий освітній простір. Професійна підготовка кадрів – спеціалістів різних галузей у будь-якій країні – є надзвичайно важливим завданням держави. Це, безумовно, довгий і тривалий процес, а його основи мають закладатися вже у вищому навчальному закладі, який, реалізуючи свої виховні функції прищеплює прагнення до знань, орієнтує молодих людей на освоєння професійних навичок, сприяє формуванню устремлень, пов'язаних з бажанням досягнення життєвого успіху і відповідного соціального стану.

Сучасна система вищої мистецької освіти повинна забезпечити навчання і виховання вчителя музики з відповідним для потреб суспільства рівнем професійної компетентності, розвитком виконавських і творчих здібностей. Проблема інструментально-виконавської підготовки майбутніх вчителів музики актуалізується у зв'язку з збагаченням, розширенням циклу мистецьких дисциплін, а також усвідомленням того, що музика є універсальним засобом передачі та об'єктивізації мистецьких знань. Інструментально-виконавська (фортепіанна) підготовка є необхідною складовою фахової підготовки вчителя музики, найбільше сприяє індивідуальному та професійному зростанню його особистості в єдності набуття спрямованості мотивів, досягнення музично-виконавської компетентності, озброєння музично – педагогічними знаннями,

розвитку творчої самостійності. Від інтенсивності інструментально-виконавської підготовки під час навчання у ВНЗ залежить підвищення рівня сформованості музичного мислення, сприйняття, пам'яті. Особливістю даної підготовки студентів педагогічних вузів є врахування тісного взаємозв'язку виконавсько-творчої діяльності з професійною діяльністю вчителя.

Актуальність проблеми інструментально-виконавської підготовки вчителя музики посилюється соціальним замовленням на відповідні інформаційному суспільству цілі, завдання, форми, якість вищої освіти, і передовсім на особистість фахівця, здатної до швидкої, гнучкої зміни своєї життєдіяльності. Це створює об'єктивні умови для перегляду теоретико-методичних основ фортепіанного навчання у вищій школі, що склалися за останнє сторіччя. Подолання репродуктивного стилю підготовки вчителів музики і перехід до дидактичної парадигми, котра забезпечить пізнавальну активність і професійну креативність студентів, є одним із стратегічних напрямів успішності інструментально-виконавської підготовки підготовки майбутнього вчителя.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розробляючи концепцію дослідження інструментально – виконавської підготовки студентів педагогічних вузів, ми спиралися на концептуальні ідеї відомих учених багатьох галузей науки: теоретико-методологічні проблеми неперервної освіти (А.Алексюк, Н.Ничкало, С.Сисоєва та ін.); загальні підходи до проектування педагогічних технологій(О.Агапова, А.Алексюк, С.Архангельський, Ю.Бабанський, О.Коберник, Л.Паращенко, О.Пехота та ін.); психологічні концепції організації навчально-пізнавальної діяльності (Г.Балл, П.Гальперін, О.Леонт'єв, Б.Ломов, І.Лернер, М.Махмутов, І.Якиманська та ін.); концептуальні засади професійної підготовки майбутніх вчителів мистецьких дисциплін (Г.Падалка, О.Ростовський, О.Рудницька, О.Щолокова та ін.); музикознавчі основи формування музично-пізнавальних та виконавських здібностей особистості (М.Арановський, Б.Асаф'єв, О.Сохор. І.Цуккерман та ін.).

Проблемі інструментально-виконавської підготовки студентів у вищих навчальних закладах освіти присвячено наукові праці: В.Буцяк, О. Щербініна (удосконалення фортепіанної підготовки на основі історико-стильового підходу); В.Волкова, О.Реброва (питання ціннісних вимірів фортепіанного виконавства); Л.Гусейнова, О.Теплова (готовності до інструментально-виконавської діяльності); М.Моїсеєва, О.Баланов (ансамблевої та концертмейстерської підготовки); Н.Згурська, В.Критський(формування виконавської культури та інтерпретаторських умінь); В.Бузова, М.Назаренко (інтеграції мистецьких знань) та Т.Бодрова (музично-педагогічної спадщини); І.Бабакова(активізація творчої самостійності студентів – піаністів), О.Ляшенко, В.Ревенчук (вплив навчальної взаємодії на успішність навчання у фортепіанному класі).

У зазначених вище та інших наукових дослідженнях проблема інструментально-виконавської підготовки студентів у вищій школі розглядається лише частково, висвітлюються її окремі аспекти. Названі автори не ставили перед собою завдання всебічного й ґрунтовного дослідження процесу фортепіанної підготовки вчителя музики як цілісної системи. Успішному вирішенню означеної проблеми заважає й відсутність методики інструментально-виконавської підготовки підготовки на основі існуючого світового досвіду фортепіанного навчання та української музично-педагогічної спадщини, яка б спрямовувалась на формування професійно важливих якостей вчителя музики. При цьому педагогічний досвід показує, що навчально – виховний процес в умовах університетської освіти сьогодні має вже чимало можливостей для розв'язання означених проблем. Однак ці можливості у вищому педагогічному навчальному закладі використовуються ще не на повну потужність, про що свідчить низка суперечностей між: об'єктивними потребами суспільства у професійно компетентних вчителях музики, специфічністю вимог до їхньої діяльності та мірою наукової розробки проблеми успішності фортепіанної підготовки студентів; існуючою в практиці університету уніфікованою усталеною системою фортепіанної підготовки вчителя музики та особистісно-орієнтованим характером музично-педагогічної роботи з різним віковими

групами учнів; потребами суспільства й індивіда в кардинальному переході від інформаційно-проективного методу навчання до діяльнісного, функціонально-цільового підходу і реальною готовністю до практичної виконавської діяльності в загальноосвітніх закладах; традиційною системою викладання психолого-педагогічних дисциплін і фахових методик у відриві їх один від одного і необхідністю реалізації інтегративних зв'язків між ними з метою посилення ефективності фортепіанного навчання; специфікою музичного мистецтва та виконавської діяльності як знаково-символічних категорій та невизначеністю особливостей форм навчальної інформації виконавських дисциплін, виконавської діяльності студента як складової професійної діяльності; необхідністю надання професійної спрямованості фортепіанній підготовці майбутнього вчителя та невизначеністю системи професійно важливих видів виконавської діяльності вчителя; новими знаннями про перспективні напрями розвитку системи мистецької освіти та традиційним змістом фортепіанної підготовки; усвідомленням студентами необхідності і значущості розвитку виконавської майстерності і недостатнім досвідом та рівнем сформованості виконавських умінь та навичок; розповсюдженням музичного авторитаризму з боку викладачів фортепіанного класу та втіленням мистецьких знань студентів у виконання музики.

Формулювання цілей статті. Усунення зазначених суперечностей вимагає переосмислення теоретико-методологічних засад та концептуально – методичних підходів до інструментально-виконавської підготовки сучасного вчителя музики, формування його виконавської компетентності відповідно до вимог особистісно – орієнтованої парадигми вищої професійної освіти.

Виклад основного матеріалу. Питання інструментально- виконавської підготовки педагогів-музикантів як складової частини загальнопрофесійної підготовки частіше розглядаються дослідниками з позицій мистецтвознавства, музичного виконавства, історії виконавства, методики викладання дисципліни. Але методика фортепіанного навчання студентів вищих навчальних закладів освіти входить і до системи педагогічних наук і займає в ній своє, відносно самостійне місце. Вона вивчає закономірності піаністичного виховання з метою удосконалення його змісту і методів. У своїх дослідженнях і висновках методика багато в чому спирається на музикознавство, в якому все більше уваги приділяється удосконаленню методу аналізу музичних творів, що використовується для вивчення закономірностей музичної мови і визначення художньої цінності твору, який буде вивчатися у фортепіанному класі. На думку сучасних науковців, професійна підготовка майбутніх спеціалістів представляє собою багаторівневу систему, що об'єднує відносно самостійні, але взаємопов'язані і взаємоумовлені види підготовки. Будучи однією з них інструментально – виконавська підготовка студентів складається з дисциплін предметної підготовки, які можна поділити на три диференційовані підсистеми, що відповідають багатопрофільній музично-виконавській діяльності майбутнього вчителя-музики: методико-практична, концертно-виконавська, ансамблева. Ядром кожної з них є урок – основа якості будь-якої підготовки. Звідси витікає, що підвищення якості всієї системи інструментально-виконавської підготовки тісно пов'язане з пошуком шляхів підвищення ефективності індивідуальних занять у виконавському класі і удосконалення засобів його організації.

Метою інструментально-виконавської підготовки у педагогічному ВНЗ повинно бути не тільки навчання правильного виконання музичних творів, але й на цій основі вироблення вміння використовувати важливі принципи підходу до різнопланових явищ фортепіанного мистецтва. Враховуючи неповторні особливості індивідуальностей педагогів і учнів, а також музичних творів, «можна передбачити виключно різнобарвність шляхів виховання учня і трактовок виконуваних творів, – зазначає О.Алексєєв. – Тому запропоновані відомими методистами і фортепіанними педагогами методичні поради і педагогічний репертуар зовсім не треба розуміти як єдино можливий. Прагнення бачити в них рецептурний виклад правил, придатних на всі випадки життя, яких належить

догматично притримуватись, не відповідає творчому підходу педагога до своєї справи»[1;с.4]. Разом з тим, особливості фортепіанної підготовки у педагогічному ВНЗ висувають визначені принципи: «єдність емоційного і свідомого, художнього і технічного, єдність розвитку музикальності і виконавських здібностей, які направлені на розвиток інтересу до музичного виконавства, виховання музичного смаку і музичної культури в цілому»[4;с.7]. Необхідність використання принципу «єдності емоційного і свідомого» зумовлена специфікою музичного мистецтва та особливостями його сприйняття, що сприяє накопиченню мистецького досвіду, розвитку здатності оцінювати музичні твори і на цій основі виховуванню музичних інтересів і смаків майбутніх учителів. Принцип «єдності художнього і технічного» полягає в художньому, виразному виконанні твору, що потребує відповідних виконавських навичок і вмінь, за умови розвитку творчої ініціативи студента.

Сучасне зростання вимог до фахівців в галузі мистецької освіти вимагає удосконалення традиційної системи фахової підготовки майбутніх учителів музики та її адаптації до європейських стандартів вищої освіти. «Уведення кредитно – модульних технологій у навчальний процес вищих педагогічних навчальних закладів України, – зазначає О.Шрамко, – потребує виваженого підходу, найважливішою складовою якого є збереження унікального вітчизняного досвіду навчання і виховання. Якщо ж мова йде про факультети мистецького спрямування, зокрема музично – педагогічного, то завдання поєднання європейських кредитно – модульних технологій і відпрацьованих роками вітчизняних методик підготовки майбутніх вчителів набуває особливої актуальності, адже музичне мистецтво є специфічним видом людської діяльності, який не вкладається в жорсткі схеми будь-якої стандартизації»[5;с.5]. Інструментом прилучення сучасних студентів до наявного досвіду досвіду, ефективним засобом опанування системою музичних та професійно – фахових дій є, на думку Н. Гуральник, фортепіанна школа. За визначенням дослідниці, – це «науково – практичний, художньо – мистецький, національно-коректний, історично – усвідомлений, традиційно-етичний, «історичний досвід поколінь», процес використання особистістю музиканта-піаніста конкретної системи відповідних прогнозованих виконавсько-педагогічних ідей у їх майстерній творчій особистісно-колективній інтерпретації(від сталих педагогів – лідерів до їх послідовників)у мистецькій освіті фахової музичної галузі»[3;с.85]. На прикладі її історичного розвитку вчена визначає шляхи збереження музичних традицій в процесі інструментально-виконавської підготовки студентів, а саме: дотримання відповідного набору виконуваних творів(поліфонія, велика форма, концертний етюд, п'єси різних стилів, жанрів та ін.); використання шедеврів світової фортепіанної музики, створених в різні історичні періоди(Л.Бетховен, Й.Бах, Ф.Ліст, С.Прокоф'єв, Л.Ревуцький, Ф.Шопен та ін.);виконання фортепіанних творів за стильовим принципом; збагачення музичного репертуару за рахунок вивчення української фортепіанної класики; продовження традицій через безпосереднє опанування і використання у виконавсько-педагогічній практиці зразків музики сучасних українських композиторів; дотримання принципу художньої довершеності; збереження духу просвітництва як аксіологічного компоненту виховання духовної особистості піаніста[3;с.32]. Слід зазначити, що інструментально – виконавська підготовка пронизує весь період навчання на музично-педагогічному факультеті. Закладені нею основи піаністичної майстерності використовуються у концертмейстерському, вокальному, диригентському класі, в циклі музично – теоретичних дисциплін, в процесі педагогічної практики і в майбутній діяльності вчителя. Російська вчена Л.Арчажнікова наголошуючи на поєднанні декількох функцій в заняттях з фортепіано, зазначала, що «уроки фортепіано приховують в собі великі можливості, тому їх виховні та освітні функції мають розумітися в нерозривній єдності та взаємодоповненні»[2;с.14]. Проте, наголошує Г.Ципін, «недостатньо лише констатувати сприятливі можливості фортепіанної педагогіки для всебічного та інтенсивного розвитку учнів-музикантів. Суть у тому, щоб використати ці можливості, розкрити їх з вичерпною

повнотою»[6;с.9]. У зв'язку з цим, фортепіанне навчання повинно постійно удосконалюватись і основи цього закладені в організації занять з основного інструменту. Якісне оволодіння інструментом є одним з компонентів інструментально-виконавської підготовки студентів. Учитель музики постійно виступає в ролі виконавця, ілюстратора, концертмейстера на уроці і в позакласній роботі, використовуючи складний і різноплановий репертуар. Відповідно до програми вчителю необхідно виконувати багато творів, написаних спеціально для фортепіано, показувати фрагменти з опер, балетів, симфоній. Змістом інструментально-виконавської підготовки стають твори різних стилів (барокко, класицизм, романтизм, неокласичні стилі), жанрів (інтенції, сюїти, прелюдії та фуги, сонати, концерти, п'єси та етюди) і форм (сонатна, варіаційна, рондо). При цьому, зміст повинен відповідати вимогам системності, що дозволяє вивчати музичний матеріал на уроках в логічній послідовності, при якій наступне ґрунтується на попередньому і складає цілісність. Тому вкрай необхідно вже на першому курсі підвести учня до розуміння важливості професійного володіння фортепіано та якнайширшого ознайомлення з фортепіанною літературою. Враховуючи оригінальність, неповторність особистості студента, наявність або відсутність необхідних для його майбутньої діяльності якостей, педагогу необхідно пам'ятати, що всі вони в процесі навчання і практики розвиваються. Однак стихійного їх становлення недостатньо. Необхідні спеціально продумані умови і зусилля як педагога, так і студента. Значний вплив на успішність інструментально-виконавської підготовки мають реальні вчинки педагога, які виявляються в створенні творчих ситуацій, що включають: емоційно-виразний показ, діагностику особистого стану студента, направленість його мотивації, передбачення результату виконавської концепції, що дозволяє в кожному конкретному випадку виокремлювати відповідний варіант стратегії і тактики. Такі взаємовідносини, що виникають у сумісній творчій діяльності сприяють появі якісно нових утворень в особистісно-професійному становленні студента, що дозволяє послідовно висувати більш складні і змістовні навчальні завдання.

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене, можна констатувати, що одним з оптимальних шляхів підвищення успішності інструментально-виконавської підготовки студентів є інтеграція новітніх і традиційних підходів до програмного і методичного забезпечення даного предмету. Використовуючи наукові доробки російських вчених, видатних виконавців (О.Алексєєва, Л.Баренбойма, Г.Нейгауза, А.Ніколаєва, С.Фейнберга, Г.Ципіна) та провідних українських методистів, педагогів – практиків (Н.Гуральник, Б.Міліч, Г.Падалки, О.Щолокової, В.Шульгіна), в процесі інструментально-виконавської підготовки студентів необхідно розвивати не лише їх суто професійні якості, технічне володіння інструментом, знання репертуару, але й виховувати в них успішну особистість, що причетна до розвитку культурних надбань суспільства, нації і людства загалом. Крім того, удосконалення методики інструментально-виконавської підготовки вчителя як науки залежить від розвитку культури, музичного мистецтва і зумовлюється наявністю зв'язків з психологією, педагогікою, мистецтвознавством та з іншими предметами виконавського циклу.

Література:

1. Алексєєв А.Д. Методика обучения игре на фортепиано. М.; «Музыка», 1978 – 285 с.
2. Арчажникова Л.Г. Методика обучения игре на ф-но: Учебное пособие для студентов 4 курса вечер. и заоч. студ. муз. – пед. ф-та. – М.: МГЗПИ, 1982. – 82 с.
3. Гуральник Н.П. Українська фортепіанна школа 20 стліття в контексті музичної педагогіки. Монографія – К., 2007-460с.
4. Дмитриева Л.Г., Черноиваненко Н.М. Методика музыкального воспитания в школе.- М.: «Просвещение», 1989. – 207 с.
5. Шрамко О.І. Основний музичний інструмент: алгоритми методики. – Кривий Ріг «Видавничий дім», 2008 – 219 с.
6. Ципин Г.М. Обучение игре на фортепиано. – М.: Просвещение, 1984. – 176 с.

В статтє розкриты теоретические основы инструментально-исполнительской подготовки будущего учителя музыки, определяются концептуальные идеи и принципы обучения.

In the article the theoretical bases of instrumental-carrying out preparation of future music master open up, conceptual ideas and principles of teaching, ob-roundovouyotsya contradiction are determined, that interfere with the decision of the noted problem.

УДК 371.1: 371.315

Коноваленко Т. В.

СТРУКТУРА ПЕДАГОГІЧНИХ УМІНЬ ВЧИТЕЛЯ ТА ЙОГО ЗДАТНІСТЬ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття присвячена проблемі визначення структури педагогічних умінь учителя взагалі і їх зв'язку зі здатністю до інноваційної діяльності зокрема. Педагогічні уміння розглядаються з позицій чотирьох дослідницьких напрямів, а здатність до інновацій – як обов'язкова умова розвитку системи освіти.

Постановка проблеми. Тенденції розвитку суспільства визначають напрями розвитку освіти так само, як тенденції розвитку освіти впливають на особистість сучасного вчителя. Саме тому однією з центральних проблем теорій педагогічної майстерності, творчості і професіоналізму вчителя займає проблема сутності і структури його особливих – педагогічних умінь. При цьому в межах її конструктивного вирішення, на нашу думку, найбільш обґрунтовано виявили себе чотири дослідницькі позиції вчених, пропозиції яких представлено відповідними напрямами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Так, у межах першого дослідницького напрямку провідним критерієм класифікації педагогічних умінь були визначені основні компоненти педагогічної діяльності: гностичний, проєктивний, конструктивний, організаторський, комунікативний, яким відповідають певні блоки умінь учителя (Ф. Гоноболін, Н. Кузьміна, С. Єлканов, О. Щербаков та ін.). Так, як зауважує Н. Кузьміна [4, с. 101], організаційні вміння є необхідними для виконання усіх функцій вчителя і містять у собі вміння організувати діяльність учнів і свою діяльність (проєктування навчально-виховної роботи з учнями, розподіл об'єктів роботи, проведення контролю, обліку і оцінки діяльності та ін.). Натомість ефективна організація навчального процесу і керування пізнавальною діяльністю школярів, успішне проведення виховної роботи з ними, педагогічної пропаганди серед батьків можливі на основі глибокого і всебічного знання учнів. Через це вчителю необхідно володіти діагностичними уміннями (вивчати особливості школярів, визначати рівень розвитку і вихованості дітей, вивчати умови їх життя та виховання в родині і т. ін.).

Формулювання цілей статті. Мета пропонованої статті полягає в аналізі структури педагогічних умінь учителя та його здатності до інноваційної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Суттєвим є і те, що до “наскрізних” умінь, необхідних для вчителів різного профілю, які супроводжують всі основні групи умінь, Н. Кузьміна відносить комунікативні та інформаційні уміння вчителя (володіння живим словом, уміння переконувати; володіння різними прийомами усного викладу, техніка мовлення), що є невід'ємним компонентом комунікативних умінь. Автор вважає, що для успішного здійснення навчальної та позакласної виховної діяльності вчителю необхідно володіти поряд зі знанням теорії навчально-пізнавальної діяльності учнів і методики позакласної діяльності комплексом як загальнопедагогічних, так і спеціальних умінь (діагностичних, цілепокладання, проєктувальних, організаційних, комунікативних, аналітичних) [4, с. 101].